

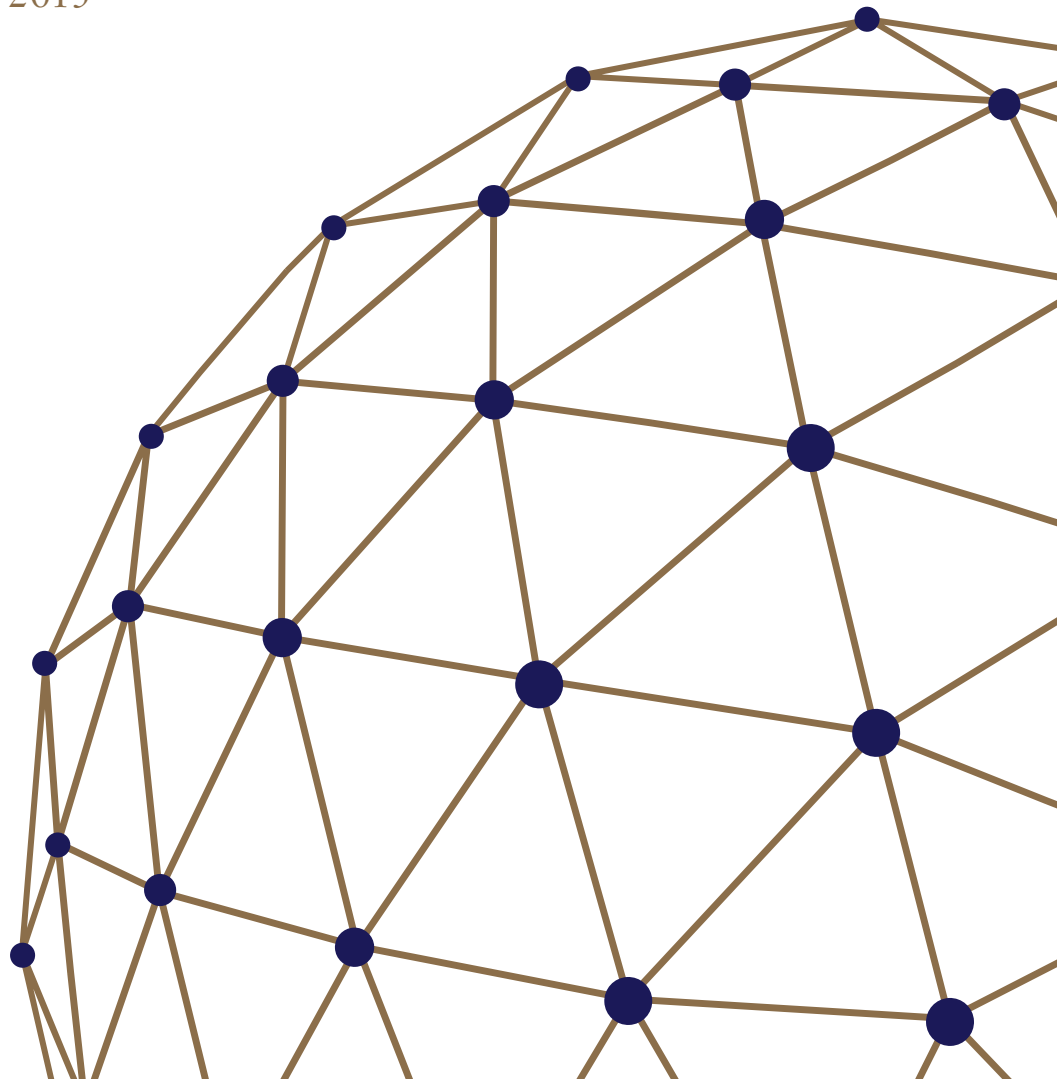

Fáykiss Péter, Grosz Gabriella,
Szigel Gábor

Külföldi bankok fiókosodása – kell-e félnünk tőle?

MNB-tanulmányok 106.

2013

Fáykiss Péter, Grosz Gabriella,
Szigel Gábor

Külföldi bankok fiókosodása – kell-e félnünk tőle?

MNB-tanulmányok 106.

2013

Az „MNB-tanulmányok” sorozatban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, és nem feltétlenül tükrözik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontját.

MNB-tanulmányok 106.

Külföldi bankok fiókosodása – kell-e félnünk tőle?*

Írta: Fáykiss Péter, Grosz Gabriella, Szigel Gábor

Budapest, 2013. szeptember

A kézirat lezárása: 2013. február

Kiadja: Magyar Nemzeti Bank

Felelős kiadó: Hergár Eszter

1850 Budapest, Szabadság tér 8–9.

www.mnb.hu

ISSN 1787-5293 (on-line)

* A szerzők köszönettel tartoznak Reiff Ádámnak és Kátay Gábornak a tanulmány empirikus részéhez fűzött hasznos észrevételeikért. A fennmaradó hibákért egyedül a szerzők felelősek.

Tartalom

Összefoglaló	5
Bevezetés	6
1. Fióktelepek működésével kapcsolatos tapasztalatok Magyarországon és külföldön	7
2. Banki döntési szempontok: fióktelep vagy leánybank?	12
3. Szabályozói dilemmák	17
3.1. A mikroprudenciális felügyelet	17
3.2. Válságkezelés és bankszanálás	19
3.3. Fogyasztóvédelem és egyéb jogszabályi megfelelés	20
3.4. Makroprudenciális felügyeleti szempontok	20
3.5. Fiók és leánybank közötti felügyeleti preferenciák gyakorlatiasabb megközelítésben	23
4. Következtetések	25
5. Felhasznált irodalom	26

Összefoglaló

Az elmúlt néhány évben Kelet-Közép-Európa legtöbb országa, így Magyarország bankpiacán is elkezdtek teret nyerni az önálló jogi személyiséggel nem rendelkező banki fióktelepek. Mivel e régió bankpiacának nagyobb része külföldi tulajdonban van, ezért a külföldi bankok leányvállalatainak fiókteleppé alakulását a helyi felügyelet a pénzügyi rendszerük feletti kontroll elvesztéseként élhetik meg. Az ebből eredő pénzügyi stabilitási kockázatokat egyelőre mérsékeltnak ítéljük: egyrészt a meglévő – piaci súlyukat tekintve egyelőre kicsi – fiókok működésével kapcsolatban egyelőre nem azonosíthatók negatív anomáliák, másrészt az eddigi tapasztalatok és modelleredményeink alapján nem is valószínű, hogy a magyar piac közel háromnegyedét kitevő univerzális nagybankok fióktelepi formára álljanak át. A fióktelepek szabályozásában és felügyeletében a hazai hatóságok nem veszítenek el ugyan minden felelősséget, de bizonyos hatósági eszközök használata bonyolultabbá – és néhány esetben lehetetlenné – válik, így a fiókok térnyerésével az anyabankoktól érkező fertőzés veszélye nőhet a fogadó országok számára. Ezért a magyar bankrendszer stabilitása szempontjából egyelőre kedvezőbbnek tűnik a status quo fennmaradása.

JEL: G21, G28, C21.

Kulcsszavak: fióktelep, szabályozás, szervezeti forma, mikroprudenciális felügyelet, makroprudenciális felügyelet.

Bevezetés

Az elmúlt néhány évben a fióktelepi formában történő banki működés minden korábbinál egyszerűbbé vált az EU 2004 óta csatlakozott új tagállamaiban, így Magyarországon is. Ennek okai egyrészt maga a csatlakozás, másrészt az azt követő években elfogadott, a határokon átívelő pénzügyi szolgáltatások végzését megkönnyítő EU-irányelvek¹ tagállami implementációja² voltak. A jövőben a fióktelepi működési formát ösztönző szabályozói elemek további térnyerése várható az EU új likviditási és tőkeszabályozási rendeletcsomagja alapján,³ illetve lehet ilyen hatása az eurózóna alakuló bankuniójának is.

A fióktelep egy bankcsoport önálló jogi személyiség nélküli, de gazdálkodási önállósággal rendelkező szervezeti egysége, amelynek nem a működése helyszíne szerinti (fogadó országbeli) hatóság, hanem az anyabanki hatóság látja el prudenciális felügyeletét. Bár a fiókok rendelkeznek önálló mérleggel és eredménykimutatással, a velük szembeni követelések jogilag nem választhatók el az anyabankkal szembeniektől. A fióktelepek térnyerése növelheti a fogadó ország számára az *anyabank országából származó* fertőzés kockázatát, de tompíthatja a *fogadó ország pénzügyi piacán* előálló feszültségek negatív hatásait. A fiókosodásból származó ezen előnyök/hátrányok minden EU-tagállamban felmerülnek, de a probléma különösen releváns a kelet-közép-európai (KKE-) régió országaiban, amelyek bankrendszerei nagyobb részben vannak külföldi tulajdonban – bár egyelőre jellemzően önálló jogi személyiségű leánybanki formában. Írásunkban azt vizsgáljuk meg, hogy kell-e tartani a régió felügyeleteinek attól, hogy a területükön működő leánybankok fiókteleppé alakulnak át, illetve veszélyeztetheti-e ez ezen országok pénzügyi stabilitását.

Ehhez először áttekintjük a fióktelepek működésével kapcsolatos eddigi magyarországi, illetve – nem túl sok – nemzetközi tapasztalatokat (1. fejezet). Ezután megvizsgáljuk, hogy milyen szempontok alapján preferálhatják egyik vagy másik szervezeti formát maguk a bankcsoportok (2. fejezet), illetve a fogadó országok hatóságai (3. fejezet). Ezt követően levonjuk a következtetéseket. Írásunkban a fióktelepek működésének problémáit **kizárólag az Európai Gazdasági Térségen (EGT) belül működő bankcsoportokra** vonatkozó szabályrendszer alapján vizsgáljuk. Más országok ettől eltérő szabályozása kívül esik a fókuszunkon.

¹ A tőkeegyesítő társaságok határokon átnyúló egyesüléséről szóló 2005/56/EK direktíva, valamint a hitelintézetek tevékenységének megkezdéséről és folytatásáról szóló 2006/48/EK direktíva.

² Magyarország esetében részletesen lásd a tőkeegyesítő társaságok határokon átnyúló egyesüléséről szóló 2007. évi CXL. törvényt.

³ CRR/CRD IV szabályozáscsomag, Single Rule Book szabályozás.

1. Fióktelepek működésével kapcsolatos tapasztalatok Magyarországon és külföldön

Magyarországon a fióktelepek száma és bankrendszeren belüli részesedése többé-kevésbé folyamatosan nőtt az elmúlt években. Ez részben – és főleg 2009 előtt – az egyes leánybankok fiókteleppé alakulásának volt betudható (Calyon 2007-ben, ING 2008-ban, Citibank és AXA Bank 2009-ben, Deutsche Bank 2011-ben), 2009 óta azonban inkább a fiókok szerves növekedése vezet. A fióktelepek súlya azonban még így is alacsony: a 10 fióktelep mindössze a bankrendszer mérlegfőösszegének kevesebb mint 10%-át tette ki 2012 végére.

A fiókok átlagos mérleg szerkezetét tekintve (1. táblázat), kirajzolódik, hogy ezen intézmények gyakran részpiaci specialistaként vesznek részt a magyar pénzügyi rendszerben. Így például fontos szerepet játszanak a magyar swap- és állampapír piacon, illetve a hazai bankok devizával való ellátásában: erre utal a méretükhöz képesti viszonylag jelentős mérlegen belüli nyitott devizapozíció, illetve a bankközi eszközöknek a leánybankokénál magasabb aránya.⁴ Emellett a fiókok eszközeik relatív kisebb részét tartják a hazai magángazdaságnak nyújtott hitelekben, mint a külföldi tulajdonban lévő leánybankok, illetve nagyobb mértékben finanszírozzák magukat közvetlenül külföldi forrásból, mint hazai betétekből. A fióktelepek leíró statisztikáit azonban nem árt óvatossággal kezelni a koncentrált piacszerkezet miatt: a 10 fióktelepből

1. táblázat

A fióktelepek, külföldi leánybankok és hazai bankok mérleg szerkezetete Magyarországon 2012. szeptember 30-án

	Eszközök			Források			
	Fióktelepek	Leánybankok	Hazai bankok	Fióktelepek	Leánybankok	Hazai bankok	
Költségvetés	13%	16%	11%	0%	2%	3%	Költségvetés
Vállalkozói hitelek	15%	32%	9%	29%	42%	29%	Belföldi betétek
Háztartási hitelek	20%	25%	24%	45%	27%	10%	Külföldi forrás
Jegybanki és bankközi eszköz	34%	22%	35%	0%	3%	19%	Saját kibocsátású értékpapír
Külföldi és egyéb eszköz	18%	5%	22%	25%	26%	39%	Egyéb
Mérlegfőösszeg (% és Mrd Ft)	100%	100%	100%	100%	100%	100%	Mérlegfőösszeg (% és Mrd Ft)
	2 457	16 147	9 899	2 457	16 147	9 899	
Mérlegen belüli nyitott devizapozíció / mérlegfőösszeg:				-18%	6%	17%	
Működő intézmények száma az adott kategóriában:				10	22	13	
A három legnagyobb intézmény piaci részesedése mérlegfőösszeg szerint az adott kategóriában:				77%	46%	86%	
Adott intézményi kategóriában lévő intézmények mérlegfőösszeg szerinti Herfindahl-indexe:				45%	12%	23%	

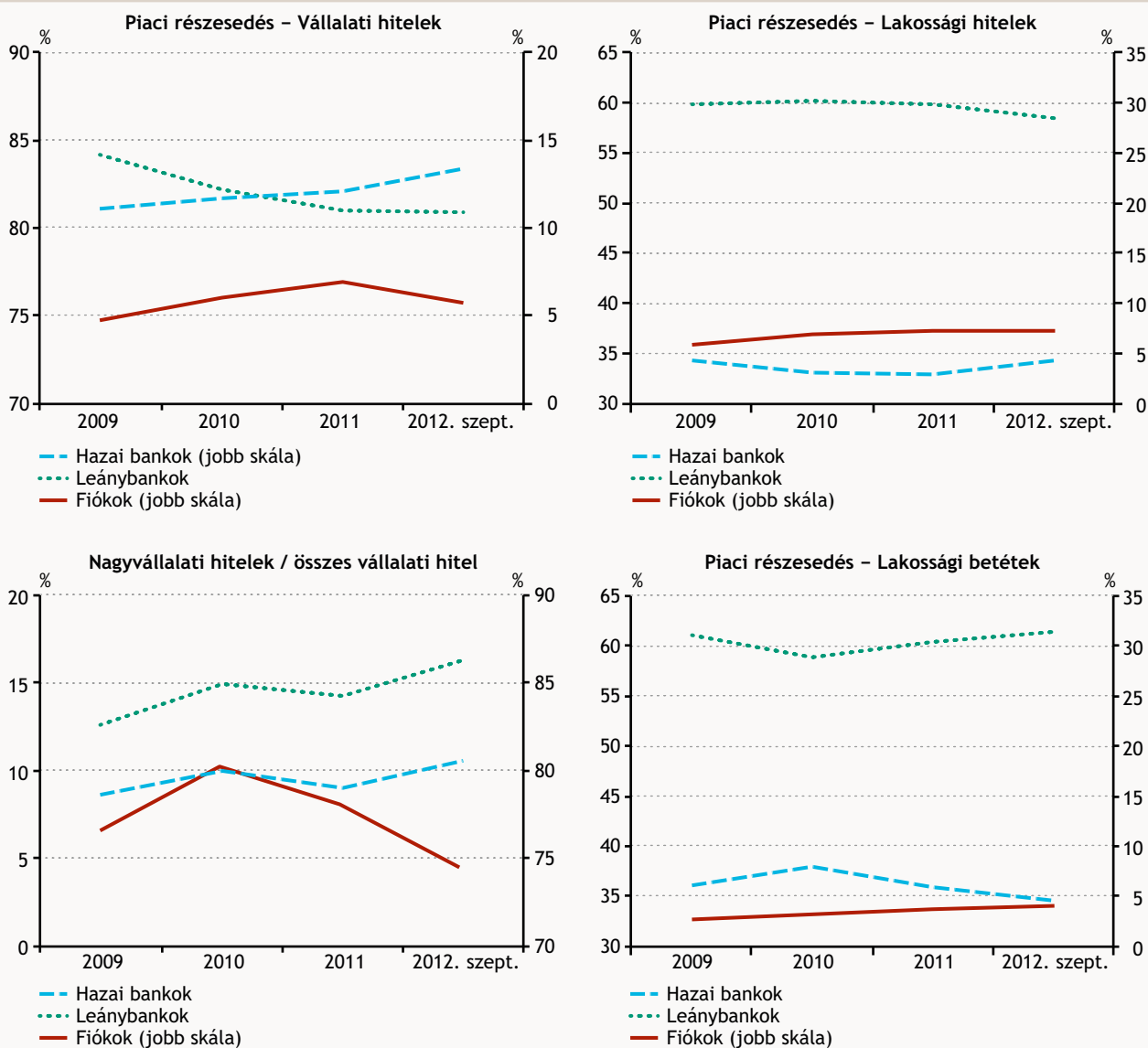
Forrás: MNB.

⁴ Magyarországon számos nagybank úgy szerez devizaforrást a devizahitelezéshez, hogy meglévő forintbetéteit elswapolja devizára, ez teszi lehetővé, hogy ezeknek a bankoknak sokkal több devizaeszközük legyen, mint devizaforrásuk (= mérlegen belüli nyitott devizapozíció). Az ilyen swapügyleteknél a „másik oldalon” gyakran a magyarországi fióktelepek vannak, akik az anyabankjuktól kapott devizát elswapolják a hazai nagybankokkal, az így szerzett forintot pedig nagyrészt alacsony kockázatú eszközökbe fektetik (pl. állampapír, jegybanki kötvény).

mindössze 3 rendelkezik az összes fióktelep mérlegfőösszegének 77%-ával, így a fióktelepi statisztikák mögött gyakran egyedi banki sajátosságok állnak (hasonló mondható el a hazai központú hitelintézetekről is, míg a leánybankok csoportján belül kevésbé nagy a koncentráció).

A válság kitörése utáni időszakban 2009-től – amikor már nem volt jellemző a leánybankok fiókká alakulása – a fióktelepek piaci részesedése enyhén nőtt mind a vállalati, mind a lakossági hitelezésben, valamint némileg a lakosságibetétkészlet állományon belül is (1. ábra). Ezt a dinamikát azonban gyakran egyedi banki történetek vezetik: így például a betétállományban való piacnyerés leginkább egy fióktelepnek tudható be. Emellett a piaci részesedések változása következhet önmagában a fióktelepek részpiaci stratégiájából is. Így például a fióktelepek hagyományosan kevésbé voltak aktívak a lakossági ingatlanhitelezésben, ami a többi banknál erőteljesebb állománycsökkenést mutat 2009 óta, míg a fedezetlen lakossági hitelezés – amiben egyes fiókok erősebbek – kisebb visszaesést szenvedett csak el. A vállalati hitelezésben pedig a fiókok alapvetően a nagyvállalati, multinacionális szegmenst célozzák, növekvő piaci részesedésük annak is betudható lehet, hogy ezt a részpiacot mind a hitelkínálati korlátok, mind pedig – a hazai kereslet visszaesésével összefüggő – új

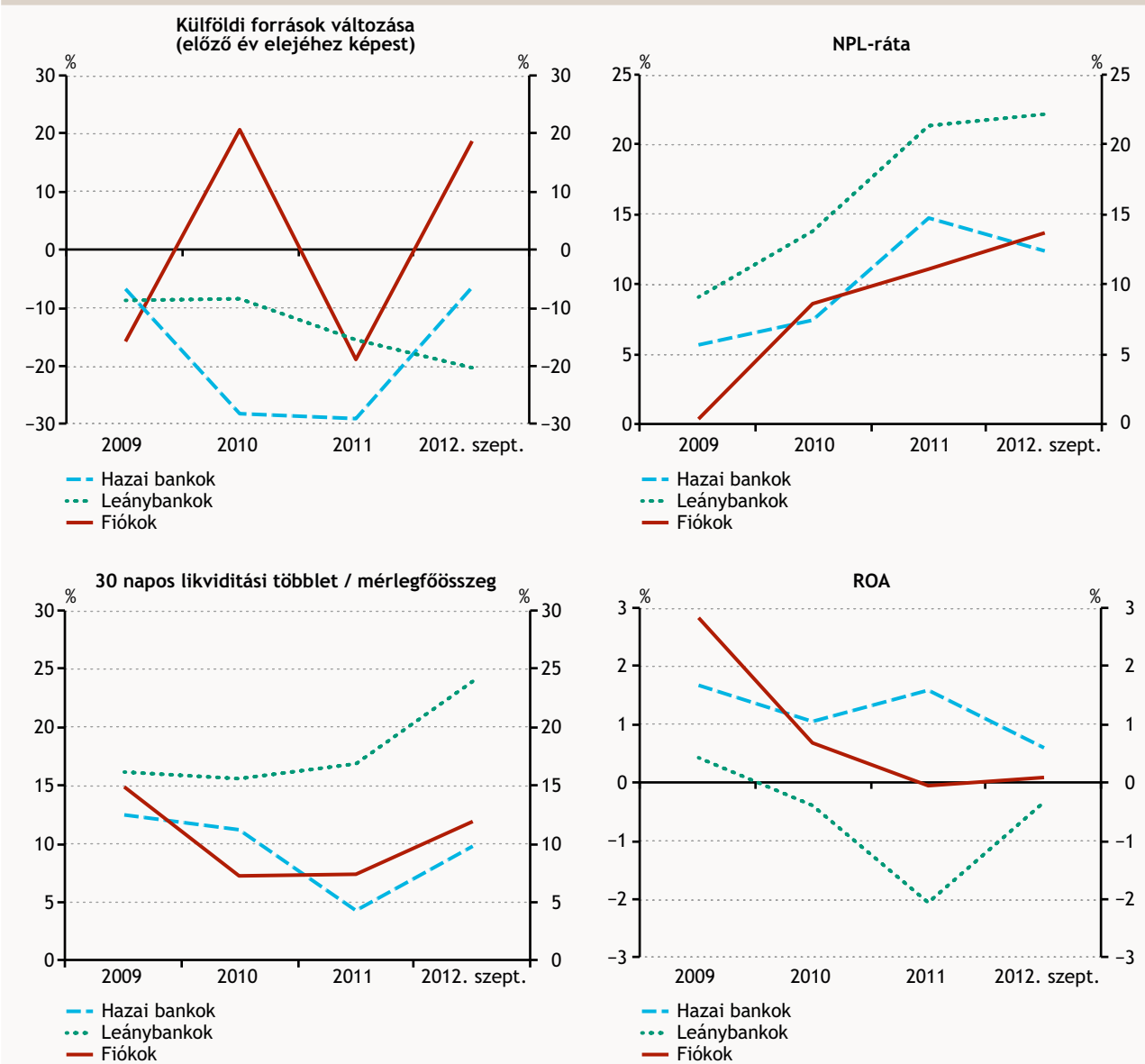
1. ábra
Leányvállalati, illetve fióki formában működő külföldi bankok, illetve hazai központú bankok piaci részesedésének alakulása egyes szegmensekben

Megjegyzés: a piaci részesedésekből nem korrigáltuk ki az átalakulásokat, de 2009 óta ezek hatása a vizsgált szegmensekben már elhanyagolható volt.
 Forrás: MNB.

2. ábra

Leányvállalati, illetve fióki formában működő külföldi bankok, illetve hazai központú bankok piaci részesedésének alakulása egyes szegmensekben

Megjegyzés: A 2012-es adatok a 2012. szeptember 30-i állapotra vonatkoznak. A külföldi források változásánál az előző év decemberéhez képesti dinamika szerepel euróban számolva, így a forint/euro árfolyam ingadozásait nem tartalmazza. Az eszközarányos nyereség (ROA-) mutató számításához az adózás előtti eredményt vettük figyelembe. A 30 napos likviditási többlet számítási módja: (likvid eszközök – a következő 30 nap alatt kiáramló tételek + a következő 30 nap alatt beáramló tételek) / mérlegfőösszeg.

hitelek iránti csökkenő igény kevésbé jellemezte. Összességében azonban a fiókok teljes piaci súlya ezekben a szegmensekben még 2012-ben is alacsony, 5-10% alatti volt.

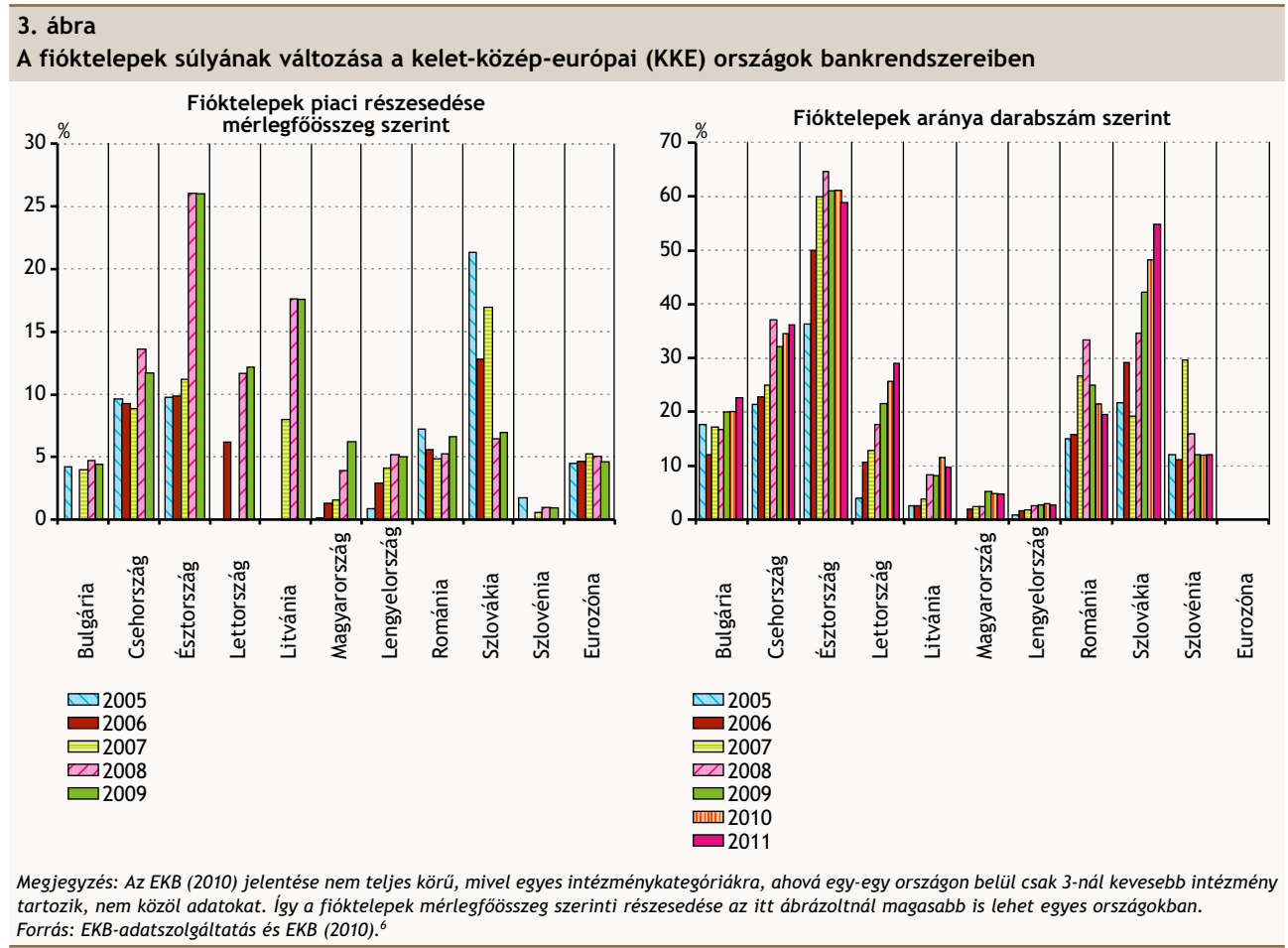
A fiókok működésében emellett megfigyelhető még néhány további sajátosság is (2. ábra). Bár a válság óta a fióktelepek külföldi forrásainak dinamikája változékony volt, összességében 2008 vége óta alig vontak ki forrást Magyarországról, míg a leánybankokból – és a hazai központú bankokból is – a külföldi források kiáramlása jelentős és folyamatos volt. A fióktelepek jövedelmezősége magasabb volt a leánybankokénál, noha 2009-et követően nulla közeli szintre állt be. Ez – egyedi banki történetek mellett – leginkább a nettó kamatmarzsuk csökkenésének volt köszönhető, nem pedig a hitelvesztések megugrásának vagy a növekvő banki közterheknek, mint a leány- és hazai bankoknál. Mindazonáltal portfólióromlás a fióktelepeknél is megfigyelhető volt, bár lényegesen kisebb mértékben, mint a leánybankoknál. A mérésékeltebb portfólióromlás a sajátos üzleti modelljüknek – például több nagyvállalati ügyfél – is betudható. Emellett a fióktelepek 30

napos likviditási többlete is jóval alacsonyabb volt a válság óta eltelt idő túlnyomó részében, mint a leánybankoknál megfigyelhető érték: ez arra is utalhat, hogy a fióktelepek az aktívabb anyabanki likviditásmenedzsment miatt kevesebb tartalmat kénytelenek tartani a saját mérlegükben. (Noha a 2011-ben megnövekvő különbség már annak is betudható, hogy az ekkor életbe lépő új magyar likviditási szabályok⁵ a fiókokra nem vonatkoztak, csak a leánybankokra).

Összességében a leíró statisztikák azt mutatják, hogy a fióktelepek működési jellemzői Magyarországon eléggé különböznek a leánybankokétól, noha ez legtöbbször vélhetően az eltérő üzleti modellekből – több nagyvállalati ügyfél, aktívabb treasurytevékenység, részpiaci stratégiák – adódik, és kevésbé függ össze a szervezeti formától. A fióktelepekkel kapcsolatos eddigi tapasztalatok tehát nem feltétlenül relevánsak annak a kérdésnek az eldöntéséhez, hogy Magyarország számára előnyös lenne-e a külföldi leánybankok fiókteleppé alakulása.

NEMZETKÖZI TAPASZTALATOK

Bár a vonatkozó empirikus szakirodalom nem túl gazdag, azért van néhány tanulmány, amely többek között a fióktelepek és leánybankok viselkedésében megfigyelhető különbségekre is kitér. Így például Pontines–Siregar (2011) 6 távol-keleti ország egyedi banki adatait vizsgálva azt találja, hogy a fióktelepi formában működő külföldi bankok válság idején nagyobb mértékben csökkentik a fogadó országban a hitelezésüket. Ebből azt a következtetést vonja le, hogy a szabályo-

⁵ 366/2011. (XII. 30.) Korm. rendelet a hitelintézetek likviditási szintjének meghatározásáról, valamint devizapozícióbeli lejáratí összhangjának szabályozásáról.

⁶ A szlovák adatokban lévő ellentmondást – mérlegfőösszeg-arányosan csökkenő, míg darabszám arányosan növekvő fióktelepi piaci részarány – nagyrészt az egyik legnagyobb szereplő (az akkor 4. legnagyobb bank, kb. 5500 millió EUR mérlegfőösszeggel) fióktelepi formából leánybanki formába történő átalakulása magyarázza. A szlovák ČSOB Bank 2008. január 1-jéig a cseh ČSOB Bank fióktelepeként működött, majd ezután vált ki a szlovák pénzügyi intézmény, önálló jogi formát öltve.

zóknek a külföldi bankok leányvállalati jelenlétét kell ösztönözniük a feltörekvő gazdaságokban.⁷ Ezzel szemben Aiyar (2011) az Egyesült Királyság adataira azt mutatja ki, hogy a leánybankok és bankfiókok közel ugyanakkora mértékben csökkentették a hitelezésüket a 2008-as válság kitörése óta. (Mint fentebb láttuk azonban, ezeket a tapasztalatokat a magyar adatok nem igazolták vissza).

Egy más szempontot vizsgálva Brei–Winograd (2012) a 2001–2002-es válság előtti uruguayi és argentin adatokon arra jut, hogy a fióktelepek a leánybankoknál sokkal kockázatkerülőbbek, ezért a válság során hiteleiken alacsonyabb nemteljesítési rátákat is mutatnak, vélhetően azért, mert a fióktelepeknél az anyabank felelőssége a hitelezési veszteségekért korlátlan. A jobb portfólióminőség a magyar fióktelepeket is jellemzi, noha ez inkább a portfóliójuk összetételével – több nagyvállalati hitel – magyarázható.

Speciálisan a kelet-közép-európai (KKE-) régióban működő fióktelepek működéséről még nem született empirikus tanulmány és kevés tényadat is áll erről rendelkezésre. Az EKB 2009-ig terjedő adatai alapján (EKB, 2010) azonban megállapítható, hogy a legtöbb KKE-országban – Magyarországhoz hasonlóan – valamelyest nőtt a fióktelepek súlya 2006 óta, azonban a bankrendszerekből való részesedésük mérlegfőösszeg szerint – két balti országot leszámítva – még mindig 15% alatti (3. ábra).

⁷ Ugyanakkor a szerzők által alkalmazott ökonometriai modell nem vesz figyelembe minden, a bankok üzleti modellje szempontjából fontos indikátort, ezért véleményünk szerint ezek az eredmények óvatossággal kezelendők. Így például a szerzők nem kontrollálnak egyes fontos, a banki hitelkínálatot meghatározó mérlegindikátorra, például a bankok hitel/betét mutatójára vagy külföldi forrásaik mérlegen belüli arányára, ezenkívül nem vesznek figyelembe a bankok üzleti modelljére utaló változókat, például a lakossági vagy vállalati hitelek részarányát a teljes hitelporfólióban.

2. Banki döntési szempontok: fióktelep vagy leánybank?

A bankcsoportok hatékony működtetésénél az egyes szervezeti egységek jogi formája nem elsődleges szempont. Ahogy Fiechter et al. (2011) is rámutat: a decentralizáltabb elven működő bankcsoportok számára alkalmasabb a leányvállalati struktúra, a centralizáltabb szervezeteknél pedig a fióktelepi megoldások, de a gyakorlatban bármely jogi formára találhatunk példát bármilyen üzleti modellben.

Általánosságban kijelenthető, hogy a fióktelepi forma valamivel nagyobb hatékonyságának és rugalmasságának előnyei állnak szemben azzal a hátránnyal, hogy az anyabank felelőssége korlátlan a fióktelep kötelezettségeiért. A fióktelepi forma hatékonysági előnyei az alábbiak (itt kizárólag az EU-n, pontosabban az EGT-n belüli szabályrendszer alapján működő bankcsoportokról beszélünk):

- i. költségelőnyök:* a fióktelepi forma alacsonyabb felügyeleti díjjal⁸ és vállalatirányítási költségekkel⁹ párosulhat. Ugyanakkor nagy és komplex helyi tevékenység esetén a fióktelepi forma költségelőnyei eltűnhetnek, vagyis a költségelőnyök feltehetően nem méretfüggetlenek;
- ii. allokációs előnyök:* a fióktelepi forma esetén a bankcsoport a különböző joghatóságok területei között szabadabban allokálhatja a tőkét és a jövedelmeket, ami hatékonyabb erőforrás-felhasználást és konszolidált szinten alacsonyabb költségeket tesz lehetővé. Így például fióktelepek esetében az anyabanknak nincsen szüksége helyi szinten tőkepufferek fenntartására, ami konszolidáltan is alacsonyabb tőkeigényt eredményezhet. Továbbá a fióktelepek a helyi hitelezési tevékenységük során kevésbé ütköznek a nagykockázatok vállalására vonatkozó limitekbe (noha a nagykockázati korlátok az anyabank és a leány által nyújtott szindikált hitelekkel a leánybanki formánál is könnyen feloldhatók);
- iii. adminisztrációs (szabályozói) előnyök:* a fióktelepek esetében a felügyeleti kapcsolatok kezelése valamivel egyszerűbb, hiszen leginkább az anyaországbeli felügyelettel állnak közvetlen kapcsolatban. Ugyanakkor – ahogy a 3. fejezetben rámutatunk – a fogadó ország jogszabályainak, adatszolgáltatási követelményeinek is meg kell felelniük és a fogadó felügyelet elméletben szinte ugyanúgy vizsgálhatja őket, mint a leánybankokat (habár ezek a terhek a gyakorlatban általában enyhébbek);
- iv. politikai kockázattal szembeni nagyobb védelem:* a szakirodalom hagyományosan a fióktelepi forma legnagyobb előnyeként a fogadó országbeli politikai kockázatokkal, elsősorban a bank eszközeinek államosításával szembeni védettséget tartja. Ugyanakkor az Európai Gazdasági Térségen (EGT) belül az ilyen jellegű politikai kockázatok – az EU jogállami garanciái miatt – talán elhanyagolhatók. A „normál politikai kockázattól”, mint például adóemelések vagy banki különadók kivetése, a fióktelepek sem védettek. Ezt jól illusztrálja, hogy a magyar kormány bankokat sújtó közelmúltbeli intézkedései (2010-ben kivetett banki különadó, a 2011-es „végtörlesztés”, illetve a 2012-es tranzakciós adó) a fióktelepekre is hatályosak voltak.

⁸ A magyar szabályozás szerint a fióktelepek átlagosan alacsonyabb felügyeleti díjat fizetnek, mint az önálló jogi személyiségű bankok (ami tükrözi, hogy a hazai felügyeletnek kevesebb munkája van ezen intézmények felügyeletével). A felügyeleti díjban mutatkozó különbség azonban nem túl nagy, a hatályos szabályok alapján legfeljebb a mérlegfőösszeg 0,005-0,01%-ára tehető. A felügyeleti díj számításának részletesebb módszertana megtalálható a PSZÁF honlapján: http://www.pszaf.hu/intezmenyeknek/bal_menu/adatszolgáltatatas/adatszolgáltatatas_felugyeleti_dij.

⁹ Fióktelepnek a magyar szabályozásban nem kötelező például felügyelőbizottságot fenntartani, illetve kevesebb vezető beosztású személlyel is tud működni. Ugyanakkor a hazai adatok nem támasztják alá egyértelműen ezt a költségelőnyt: 2011-ben a fióktelepek személyi költségei a mérlegfőösszegük 1,04%-át tették ki, míg ugyanez a mutató az önálló jogi személyiségű bankoknál 0,94% volt. Feltehetően azonban ez a különbség az eltérő üzleti profilból adódik leginkább, nem a fióktelepi formából.

Látható tehát, hogy a fióktelepi működés hatékonysági előnyei nem átütőek, ráadásul a leánybank fiókká alakításának jelentős egyszeri költségei is lehetnek (útfüggőség).¹⁰ A fióktelepi működés hátránya – az anyabank korlátlan felelőssége – viszont szintén relatív, hiszen csak akkor lehet jelentősége, ha az adott bankcsoport vezetősége vagy tulajdonosai úgy érzik, nem tudják vállalható szinten tartani a fogadó országban kifejtett tevékenységük üzleti kockázatait, illetve végső esetben hajlandók a leánybank „cserbenhagyásából” adódó reputációs kockázatot is vállalni.

Emellett a működési forma megválasztása olyan előnyökkel és hátrányokkal is járhat, amelyek bank- és országspecifikusak. Ilyen lehet például, hogy a fogadó országban a banki ügyfelek hogyan ítélik meg a külföldi bankfiókokat és azok szabályozóit, betétbiztosítását, jobban bíznak-e bennük, mint a hazai felügyelet alatt álló önálló jogi személyiségű bankokban. Ez azonban országonként és időben is folyamatosan változhat.

EMPIRIKUS TAPASZTALATOK

A szakirodalomban eddig egyetlen cikk, Cerutti et al. (2007) vizsgálta meg, hogy milyen tényezők hatására hajlamosak bankcsoportok egy-egy országban fióktelepi vagy leánybanki formában működni. A vizsgálat Latin-Amerikában és a KKE-régióban működő bankokra terjedt ki, és 2002-es – tehát még EU-csatlakozás előtti – adatokon készült. Modelleredményeik azt mutatták, hogy leginkább az anyabankok üzleti modelljének van hatása a szervezeti formára. Így növeli a fióktelepi formában való működés valószínűségét, ha az anyabank zöldmezős beruházással lépett be az adott ország piacára; ha más országokban is inkább fióktelepi formában van jelen; illetve ha a fogadó országban inkább a vállalati ügyfélszegmensre koncentrált. (Ezen tényezők érvényességét egyébként többé-kevésbé az eddigi magyarországi tapasztalatok is visszaigazolják). A szerzők néhány fogadó országbeli tényezőt is szignifikánsnak találtak a fióktelepi forma választásában. Így a fogadó országban magasabb adók; a magasabb politikai kockázat (az államosítás nagyobb veszélye); illetve az alacsonyabb üzleti kockázatok (amik miatt az anyabanknak kisebb eséllyel kell élnie a leánybank „elengedésének” lehetőségével) is növelik a fióktelepi formában működés valószínűségét.

Jelen elemzésünkben elvégeztük a fent bemutatott tanulmányban használt modell újrabecslését egy aktuálisabb és csak kelet-közép-európai bankokat tartalmazó adatkörre. Az újrabecslést két okból is hasznosnak tartjuk: egyrészt az eredeti Cerutti et al. cikk dél-amerikai bankokat is tartalmazott, míg minket speciálisan az EGT-re jellemző viszonyok érdekelnek. Másrészt a KKE-régióban rendkívül fontos – főként szabályozói jellegű – változások léptek életbe az eredeti cikkben használt adatok származási éve, 2002 óta. Az EU-csatlakozásnak köszönhetően könnyebbé vált a bankalapítás, egységesedtek

2. táblázat

A mintában szereplő leánybankok és fióktelepek fontosabb leíró statisztikái

	Leánybank (db)		Fióktelep (db)	
BG	6		3	
CZ	6		10	
HU	14		7	
PL	11		2	
RO	7		3	
SK	6		9	
Összesen	50		34	
Anyabankok száma (db)	19			
	Átlag	Szórás	Alsó kvartilis	Felső kvartilis
Anyabank mérete (millió EUR)	626 150,76	712 135,96	87 845,79	959 898,91
Leánybank mérete (fő)	3 100,68	3 469,01	658,75	3 521,25
Fióktelep mérete (fő)	455,00	837,72	39,50	359,25
Anyabank terjeszkedési stratégiája* (%)	0,15	0,18	0,03	0,21

* A fióktelepi formában működő egységek száma/összes külföldi egység számának arányával mérve (forrás: Bankers' Almanac, 2011).

¹⁰ A szerződések átkötése meglehetősen összetett jogi művelet lehet, főleg a vállalati garanciák esetében. A szabályozói változások azonban ezt a kérdést is megkönnyíthetik valamelyest (jogutódlás biztosítása).

a bankrendszerre vonatkozó előírások, és 2007 óta az egyes szervezeti formák közötti váltás is egyszerűbb lett, ezért elemzésünket 2011. év végi, frissebb adatokon végeztük el.

Mintánkban a 6 régiós ország (Bulgária, Csehország, Lengyelország, Szlovákia, Románia és Magyarország) 50 leánybankja és 34 fióktelepe szerepel, melyek 19 különböző bankcsoporthoz (anyabankhoz) tartoznak. Az elemzés során – az eredeti cikkkel megegyezően – probit valószínűségi modellt használtunk, 3 típusú változócsoporthal: (1) anyabanki szinten szóródó változók, (2) leánybanki/fióktelepi szinten szóródó változók, és (3) a fogadó ország szintjén szóródó változók.

Szervezeti forma

$$= \beta_0 + \beta_1 \text{ Anyabank mérete} + \beta_2 \text{ Terjeszkedési stratégia} + \beta_3 \text{ Akvizíció} \\ + \beta_4 \text{ Leány/Fiók mérete} + \beta_5 \text{ Leány/Fiók üzletstratégiája} \\ + \beta_6 \text{ Fogadó ország vállalati adókulcsa} + \beta_7 \text{ Fogadó ország GDP/fő}$$

A becslésünk kapcsán érdemes kitérni az esetleges endogenitási problémákra, melyek az oksági viszonyt és a kapott eredményeket gyengíthetik, mivel ilyenkor a magyarázó változók és az eredményváltozó közötti oksági irányok nem mindig teljesen egyértelműek. Azonban úgy gondoljuk, hogy adatbázisunk specialitása miatt ezen probléma nem jelentkezik nagyon erősen. Az általunk vizsgált anyabankok ugyanis szinte kivétel nélkül leánybanki formában léptek be a KKE-országok területére, mivel akkor még EU-n kívüli célországként a szabályozás alapján a fióktelepek és leánybankok közötti költségkülönbségek nem tudtak érvényesülni. A fiókteleppé történő átalakulásokra tehát döntően ezen országok EU-csatlakozása után, illetőleg a 2008-as átalakulást megkönnyítő szabályváltozást követően került sor. Tehát a leánybankok/fióktelepek egyes általunk is vizsgált tulajdonságai (méret, üzletstratégia) már jóval a szervezeti forma váltása előtt kialakultak. Így az esetlegesen endogén magyarázó változók jelentős része predeterminált, ami csökkenti a becslés torzítottságának valószínűségét.

3. táblázat

A fióktelepként való működés valószínűségének probit becslése

Magyarázó változók	Függő változó: Fióktelep = 1 Leányvállalat = 0			
	1. modell	2. modell	3. modell	4. modell
Anyabank mérete	0,253*	0,0776	0,31	0,0911
Anyabank terjeszkedési stratégiája	4,267***	1,309**	5,367***	1,577**
Akvizíció	-0,271	-0,0818	-0,711	-0,199
Leány/fióktelep mérete	-0,000514**	-0,000158***	-0,000475**	-0,000140***
Leány/fióktelep üzletstratégiája	0,970**	0,316**	1,120**	0,354**
Fogadó ország relatív vállalati adókulcsa	0,0148	0,00454		
Fogadó ország GDP/fő	0,0370*	0,0113*		
Bulgária			0,504	0,168
Csehország			1,864**	0,639***
Lengyelország			-0,461	-0,118
Románia			0,441	0,145
Szlovákia			1,323*	0,465*
Megfigyelések száma	84	84	84	84
McFadden pseudo R-négyzet	0,5471		0,6106	

Megjegyzés: A 2. és 4. modellnél az átlagnál vett marginális hatásokat szerepeltettünk. A Cerutti et al. (2007) cikk szignifikáns változói közül több változót nem szerepeltettünk a saját becslésünkben. Ennek részben az az oka, hogy az általunk vizsgált 6 ország azóta az Európai Unió tagjává vált (és anyabankjaik is az unió tagjai), így nagyban egységesedtek a bankrendszerre vonatkozó szabályozási feltételek (ezért kihagytuk a fogadó ország piacralépési és banki tevékenység korlátozására, a küldő ország fióktelepi formában történő korlátozására vonatkozó változókat, illetve a fogadó ország politikai kockázatát leíró változót). Emellett nem szerepeltettük az anyabankok fogadó országban való megjelenésének évét sem, mivel ezek nem mutattak jelentős szóródást a vizsgált országokban. A fogadó ország üzleti kockázatát leíró változó szintén kimaradt becslésünkéből, mivel erre megbízható adatforrást nem találtunk.

* $p < 0,1$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$.

Összességében elmondható, hogy a szűkített mintán és friss adatokon elvégzett becslésünk eredményei nagyrészt visszaigazolták a Cerutti et al. (2007) cikk konklúzióit. A kapott eredmények az általunk használt változók körére túlnyomó többségében megegyeznek az alapul vett cikk eredményeivel mind szignifikanciában, mind pedig előjelben:

- Az *anyabank méreténél*¹¹ intuitíve sem volt egyértelmű, hogy milyen hatást várjunk. Egyrészt ugyan az anyabank nagyobb mérete növelheti a leánybankként történő működés valószínűségét, mivel az ezen szervezeti formához szükséges nagyobb tőkebefektetést könnyebben elő tudja teremteni. Másrészt azonban a nagyobb anyabankok esetében a fióktelepi formában történő működésnek *ceteris paribus* kisebb lehet a fertőzési kockázata, hiszen mérlegfőösszeg-arányosan a fióktelep/leánybank mérete relatív kisebb az anyabank méretéhez képest. Az eredményeink alapján ez a változó nem is bizonyult szignifikáns hatásúnak a szervezeti formák közötti választásra;
- Az *anyabank terjeszkedési stratégiája*¹² változó azt méri, hogy a bankcsoport a külföldi terjeszkedései során mennyire preferálja a fióktelepi formában történő működést. Az eredményekből az látható, hogy az anyabankok általános terjeszkedési stratégiája leképeződik a KKE-országokban lévő érdekeltségeikben is, azaz azon anyabankok, amelyek preferálják a fióktelepi formában működést, a vizsgált 6 országban is inkább ezt a szervezeti formát választják;
- Az adott *leánybank/fióktelep* egyedi jellemzőit tekintve láthatjuk, hogy a nagyobb *méret*¹³ szignifikánsan növeli a leánybanki formában történő működés valószínűségét. Ez feltehetően arra vezethető vissza, hogy a fióktelepek általában szűkebb tevékenységi körrel, ennél fogva pedig kisebb mérettel működnek;
- A méret mellett ezen bankok *üzletstratégiáját* is megvizsgáltuk,¹⁴ mivel a szakirodalom alapján úgy tűnt,¹⁵ hogy a fióktelepek kevésbé hajlamosak a lakossági ügyfelekre koncentrálni. Az eredmények alapján ez vissza is igazolódott: a régióban működő bankok között is jellemzően a vállalati fókusszal rendelkező hitelintézetek működnek fióktelepi formában;
- Amint azt korábban is jeleztük, az általunk vizsgált országok szabályozói szempontból meglehetősen kis változékonyságot mutatnak, azonban két olyan változónak a hatását megvizsgáltuk, melyek szerintünk jelentős hatással lehetnek a két szervezeti forma közötti választásra. Ezek közül a *fogadó ország relatív vállalati adókulcsának*¹⁶ emelkedése elméletileg ösztönözheti a profit mozgatását megkönnyítő fióktelepi forma választását. A mintánkon készült becslés alapján azonban nem mondható ki egyértelműen, hogy ez a szempont hangsúlyos tényező lenne, szemben az eredeti Cerutti et al. (2007) cikk eredményeivel. Ennek oka lehet, hogy a csoporton belüli jövedelemtranszferek esetében a fióktelepek és leánybankok közötti különbség egyre inkább csökken;¹⁷
- A *fogadó ország gazdasági fejlettségét* illetően¹⁸ eredményeink megerősítették, hogy az anyabank szívesebben települ fióktelepi formában a fejlettebb országokba, mivel ebben az esetben kisebb az esélye egy olyan gazdasági sokk kialakulásának, a fióktelep kötelezettségeiért való korlátlan anyabanki felelősségvállalásból valós veszteségek keletkeznek;
- A szervezeti formák közötti választást nagyban befolyásolhatja még az útfüggőség: ha az anyabank *akvizíció*¹⁹ segítségével lépett be a fogadó országba, akkor az a leánybanki formában való belépést jelentette, és a szervezeti forma – egyfajta tehetetlenségből adódóan – később is így maradhatott. Ceruttiék eredményei azt mutatták, hogy ez az útfüg-

¹¹ Ezt a magyarázó változót az anyabankok mérlegfőösszegének logaritmusával mértük (forrás: Bankscope).

¹² A fióktelepi formában működő egységek száma/összes külföldi egység számának arányával mérve (forrás: Bankers' Almanac, 2011).

¹³ A leánybankok/fióktelepek méretét az alkalmazotti létszámmal mértük, mivel a fióktelepekre egyéb mérőszámok, például mérlegadatok teljes körben nem minden esetben érhetők el (forrás: banki honlapok).

¹⁴ Az üzletstratégiát egy olyan dummy változó méri, mely 1 értéket vesz fel, ha a leánybank/fióktelep döntően (eszközarányosan legalább 80%-ban) a vállalati szegmensre koncentrálna, egyébként pedig 0-val egyenlő.

¹⁵ Lásd Goldberg-Saunders (1981) idézi Cerutti et al. (2007).

¹⁶ Itt az eredeti cikkben használt fogadó országbeli adókulcs helyett egy relatív adókulcsot használtunk. A változó a küldő ország vállalatiadó-kulcsa és a fogadó ország vállalatiadó-kulcsa közötti különbséget méri, ugyanis az anya a relatív adókülönbség, és nem az abszolút adószint alapján mérlegel (forrás: Doing Business).

¹⁷ Például a transzferárazásban lévő különbségek a két szervezeti forma között jelentősen csökkentek az elmúlt években, jelentős részben az ún. OECD Modellegetezmény javaslatának tagállami jogrendszerbe építésének hatására (OECD Model Tax Convention on Income and on Capital, <http://www.oecd.org/tax/treaties/oecdmtcavailableproducts.htm>).

¹⁸ A fogadó ország GDP/fő értékével mérve (forrás: Eurostat).

¹⁹ Ezt egy dummy változó segítségével mértük, amelynek értéke 1, ha akvizíció útján lépett a bankcsoport a fogadó országba, és 0 zöldmezős beruházás esetén.

góság igen erős volt a 2002-es években, a mi eredményeink alapján azonban ennek hatása legyengült, és inszignifikánssá vált. Ez arra utalhat, hogy a szabályozói környezet egységesedése és a szervezeti formák közötti könnyebb váltás igenis hatással volt a régiós bankok működésére.

Becslésünk eredményei alapján a legerősebb hatással az anyabankok terjeszkedési stratégiája rendelkezik, míg a fiókok/leánybankok mérete, üzletstratégiájuk, illetve a fogadó ország fejlettsége változók ennél kisebb, de nagyságrendileg azonos mértékű hatást gyakorolnak a fióktelepként való működés valószínűségére.²⁰ Az általunk becsült keresztmetszeti modell – a három inszignifikáns változó ellenére is – meglehetősen jó illeszkedéssel rendelkezik, a korrigált R-négyzet 55 százalékos, a visszabecslések alapján pedig mintegy 87 százalékban helyesen becsüli meg a mintában szereplő bankok szervezeti formáját (4. táblázat).

4. táblázat

A modell klasszifikációs táblája

Becsült szervezeti forma	Eredeti szervezeti forma	
	Fióktelep	Leányvállalat
Fióktelep	82,3%	10%
Leányvállalat	17,7%	90%

Megjegyzés: A klasszifikáció során a 0,5-nél nagyobb valószínűségi határérték felett tekintettük az adott entitást fióktelepnek.

Összességében tehát elmondható, hogy – a fókuszáltabb mintán és friss adatokon – elvégzett újrabecslésünk eredményei nagyrészt visszaigazolták az eredeti Cerutti et al. cikk konklúzióit. Habár a fióktelepi forma elvileg hatékonyabb a leánybankinál, a valóságban bizonyos banki üzleti modellek (lakossági profil, nagyobb méret, az anyabank „működési hagyományai”) határozzák meg inkább a működési formát, azaz a régióban jelenleg inkább az anyabankok stratégiai döntései befolyásolják, hogy külföldi érdekeltségeiket leánybanki vagy fióktelepi formában kívánják-e működtetni. Ezen eredmények alapján tehát nem valószínű, hogy a magyar bankszektor mérlegfőösszegének közel háromnegyedét kitevő, nagy lakossági szolgáltatóként is működő univerzális nagybankok fiókká alakulnának. Az ebből származó potenciális kockázatot a felügyeleti hatóságoknak mégis vizsgálni kell. Ezt tartalmazza a következő fejezet.

²⁰ A hatásokat a változók átlagától vett egy szórásnyi eltérésre számszerűsítettük, ezek alapján a terjeszkedési stratégiában való egyszórásnyi elmozdulás 25%-kal, míg a másik három változó azonos mértékű elmozdulása körülbelül 14%-kal növeli (fióktelep/leánybank mérete esetén csökkenti) a fióktelepként való működés valószínűségét.

3. Szabályozói dilemmák

A fióktelepekkel kapcsolatos legfontosabb kihívás a fogadó országok felügyeletei számára, hogy a fióktelepek esetében csökken a felügyeleti jogkörük és felelősségük. A felelősség csökkenése kockázatot is jelent, de bizonyos esetekben előnyökkel is járhat: egyfelől a külföldi bankcsoportok felől érkező fertőzőési hatásokkal szemben a fogadó hatóság kiszolgáltatottabb, másfelől bizonyos – de nem minden! – esetben a szabályozói kudarcból adódó költségeket nem neki, hanem az anyaországnak kell viselni.

A felelősség csökkenésének mértéke azonban a pénzügyi szabályozás egyes dimenzióiban (mikro- és makroprudenciális szabályozás, fogyasztóvédelem, bankszanálás) eltérő. Az alábbiakban ezeket vesszük végig, áttekintve először az uniós jog szabta kereteket, majd értékelve az adott szabályozói dimenzióban a fiókosodás által előidézett fogadó országbeli kontrollvesztés mértékét és annak kockázatait. Az áttekintést nehezíti, hogy a hitelintézetek szabályozása igen jelentős változáson megy keresztül jelenleg az Európai Unióban: ezeket a bizonytalan pontokat a szövegben jelezzük. Ebben a fejezetben, ahogy az az eddigiekben is, kizárólag az Európai Unió belüli bankcsoportok viszonyaira koncentrálnak.

3.1. A MIKROPRUDENCIÁLIS FELÜGYELET

A mikroprudenciális felügyelet célja annak biztosítása, hogy egy ország bankjai egyedi szinten biztonságosan, betéteseik pénzét nem veszélyeztetve működnek. A fióktelepek mikroprudenciális felügyelete az alábbiakban különbözik a leánybanki formákban működőkéttől:

- i. *a működési engedély kiadása, működési feltételek ellenőrzése*: fióktelep létesítésekor az anyabank felügyelete adja ki a működési engedélyt, ellenőrzi a működéshez szükséges feltételeket a fogadó ország területén való működéshez is. A fogadó ország hatóságainak ebben nincs kompetenciája;²¹
- ii. *tőkekövetelmény szintjének meghatározása és tőkeszámítás validálása*: az Európai Tőkeirektíva I. pillére szerinti – vagyis jogszabályi alapon meghatározott – tőkekövetelményeket a leánybanki formában működő entitásoknak egyedi szinten is teljesíteni kell, ezt pedig a fogadó ország felügyelete ellenőrzi. Emellett a fogadó felügyelet a Tőkeirektíva II. pillére értelmében diszkrecionális alapon – az ún. felügyeleti felülvizsgálat (Supervisory Review Process, SREP) keretében – többlet-tőkekövetelményt is előírhat egy leánybanknak, ha azt az adott bank működésének kockázatossága alapján szükségesnek ítéli meg.²² Ez a többlet-tőkekövetelmény természetesen az adott bankcsoport konszolidált tőke-megfelelésében is megjelenik. Ezzel szemben, mivel a fióktelep az anyabanktól elkülönült tőkével nem rendelkezik, esetükben csak az anyabank felügyelete ellenőrzi az I. pillér alatti tőke-megfelelést és határozhat meg a II. pillér alatt többlet-tőkekövetelményt. Ez azt jelenti, hogy ha a fogadó ország felügyelete úgy ítéli meg, hogy a fióktelep kockázatosabban működik, mint amit az I. pillér alatti tőkekövetelmények fedeznének, akkor kérheti ugyan a küldő felügyeletet ennek alapján a II. pillér alatti többlettőke előírására, de annak nem kötelessége ezt a kérést figyelembe is venni;
- iii. *a fogadó felügyelet beavatkozási, intézkedési lehetőségei*: a fogadó ország felügyeletének beavatkozási lehetőségei korlátozottabbak, de legalábbis bonyolultabbak fióktelepi működés esetén. A tőkehelyzetre vonatkozóan pusztán csak jelezheti az anyabanki felügyeletnek a kifogásait, a döntést teljes mértékben a küldő ország felügyelete jogosult meghozni. Egyéb szabályok megszegése esetén – például likviditási előírásoknál – a fogadó ország felügyelete közvetlenül

²¹ 2006/48/EK irányelv 25–26. cikk, 1996. évi CXII. törvény 14. §.

²² 1996. évi CXII. törvény 146. §. Fontos azonban megjegyezni, hogy az esetek túlnyomó többségében a felügyeleti felülvizsgálat az EU-s home hatósággal közösen egy ún. „joint decision” folyamat keretén belül történik. Ennek folyamán a home és host hatóságok szorosan együttműködve határozzák meg a leánybankok többlet-tőkekövetelményét.

is felszólíthatja a fióktelepeket a jogszabályellenes helyzet megszüntetésére, noha ennek elmaradása esetén első körben az anyaországbeli felügyeletet kell felkérnie beavatkozásra. Amennyiben az anyabanki felügyelet nem tesz eleget a felszólításnak, illetve ha a jogszabálysértés fogyasztóvédelmi jellegű vagy a hazai pénzügyi stabilitást súlyosan veszélyeztet, a fogadó ország felügyelete közvetlenül is felléphet (szankcionálhat) a fiókteleppel szemben.²³

Vannak azonban a mikroprudenciális felügyeletnek olyan elemei is, amelyek teljesen azonosak a fióktelepek és a leánybankok esetében:

- iv. *likviditási szabályozás*: ebben nincsen különbség a leánybankok és a fióktelepek között, azaz a fogadó országok felügyeletei mindkét szervezeti formára előírhatnak likviditási követelményeket.²⁴ Azonban a gyakorlatban mégis látunk különbségeket, hazánkban például bizonyos likviditási előírások²⁵ (mérleg/betét fedezeti mutató, devizafinanszírozás-megfelelési mutató) jelenleg nem vonatkoznak a fióktelepekre, annak ellenére, hogy a lehetőség meglenne a szabályozás kiterjesztésére. Ez a szabályozás azonban hamarosan változhat: az új uniós bankszabályozás likviditási előírásaiban azonban a tervek szerint lényeges különbség lesz a fióktelepek és a leánybankok között: míg a fióktelepek esetében ezek az előírások külön nem lesznek értelmezhetők (azaz egyedi szinten nem kell teljesíteniük őket), addig a leánybankok esetében csak bizonyos – jelenleg is vita tárgyát képező – kritériumok teljesülése esetén lehet csoportszintű a megfelelés.
- v. *jegybanki műveletekben, fizetési rendszerekben való részvétel*: a bankfiókok és leánybankok ugyanazon jogokkal és kötelezettségekkel rendelkeznek a fogadó ország fizetési rendszereiben való részvétel során is, illetve a jegybankkal való műveleteikben. Ennek következménye, hogy a kötelezőtartalék-ráta szabályok a fióktelepekre is vonatkoznak;
- vi. *adatszolgáltatási szabályok*: bár a gyakorlatban a fióktelepek számára általában kisebb adminisztrációs terheket írnak elő a fogadó országok felügyeletei, a jogszabályok elvileg lehetőséget adnak mindazon statisztikák, adatok bekérésére a fióktelepektől is, amiket a leánybankok szolgáltatnak;²⁶
- vii. *konzolidált szintű felügyeletben való részvétel*: a leánybankok esetében a fogadó országok felügyeletei részt vehetnek az adott bankcsoport konzolidált felügyeletére szolgáló ún. felügyeleti kollégiumokban. Bár a fióktelepek esetében a fogadó országok felügyeletei alapesetben ilyen joggal nem rendelkeznek, ezt is megkaphatják, ha az adott fióktelepet rendszerszinten fontossá nyilvánítják;²⁷

Összességében tehát, bár a fióktelepek mikroprudenciális felügyelete elsősorban az anyaország felügyeleteinek kompetenciája, végső soron a fogadó felügyelet is rendelkezik a szükséges mikroprudenciális felügyeleti eszközökkel²⁸ a fióktelepeknek az *adott országban kifejtett tevékenységére*. Így a fióktelepek és leányvállalatok közötti különbség nem az, hogy az előbbiek esetében a fogadó hatóságok felelőssége nullára csökken, inkább a felelősség jellege változik meg:

- i. a fióktelepek esetében a mikroprudenciális felügyeleti eszközökkel való élés valamivel bonyolultabb a fogadó ország számára;
- ii. a felelősség *érzékelt* terhe a fogadó ország hatósága számára kisebb lehet, két okból is. Egyrészt az adott bankcsoport fogadó országbeli működéséért végső soron az anyaország felügyelete a felelős, másrészt a bankcsoport küldő országbeli működéséért a fogadó felügyelet csupán erősen korlátozott mértékben felelős, és az azokból származó kockázatokkal, fertőzésekkel szemben tehetetlen is. Ez torzíthatja az ösztönzőket a fogadó felügyeletnél (illetve az implicit kettős felelősség miatt az anyafelügyeletnél is), ami nagyobb eséllyel vezethet túlzott felügyeleti „elnézéshez” („*forebearance*”) bizonyos káros banki magatartásokkal szemben;

²³ 2006/48/EK irányelv 30–32. cikk, 1996. évi CXII. törvény 168/A. §.

²⁴ 2006/48/EK irányelv 41. cikk.

²⁵ 366/2011 Kormányrendelet.

²⁶ 2006/48/EK irányelv 29. cikk, 1996. évi CXII. törvény 143. §.

²⁷ Ennek feltételei nincsenek rögzítve, azonban az alábbi kritériumokat különös tekintettel figyelembe kell venni: az adott fióktelep a fogadó ország betéteinek legalább 2%-ával rendelkezik-e, a megszüntetése vagy felfüggesztése milyen hatást gyakorolna az adott ország fizetési és elszámolási rendszereire, illetve ügyfélszáma alapján mérete jelentősnek mondható-e. 2006/48/EK irányelv 42a. cikk.

²⁸ Így előírhat adatszolgáltatást, tarthat helyszíni vizsgálatokat és akár közvetlenül is beavatkozhat a fióktelepek működésébe, valamint képes szankcionálni azok jogsértéseit, illetve az adott pénzügyi intézmény stabilitását veszélyeztető működést. Tehát maga a képesség adott a fogadó országok számára, azonban ezt jelentős egyeztetési kötelezettség terheli.

- iii. a nem megfelelő felügyeletből származó költségek akár jelentősen is elválhatnak a fogadó ország által ellátott felügyeleti munka minőségétől: egyfelől a nem megfelelő felügyelet költségeit alapvetően az anyaország viseli, másfelől az anyaországból érkező fertőzések nagyobb eséllyel okozhatnak problémát – a fogadó felügyeleti tevékenység minőségétől függetlenül – a fogadó országban is.

A fenti tényezők összességében növelhetik a „szabályozói kudarc” bekövetkezésének valószínűségét, noha nehéz megbecsülni, hogy ez a valószínűség fogadó felügyeleti szempontból jelentősnek minősül-e. Ebben az esetben szabályozói kudarcnak az tekinthető, ha egy bank szanálásra vagy azt megelőzni célzó felügyeleti beavatkozásra szorul, ami átvezet minket a következő alfejezetre.

3.2. VÁLSÁGKEZELÉS ÉS BANKSZANÁLÁS

A fióktelepek és leányvállalatok közötti különbség éppen a mikroprudenciális felügyelet kudarca, vagyis egy bankot/bankcsoportot érintő válságkezelés vagy anyabanki csődhelyzet kezelése kapcsán a legmeghatározóbb a fogadó ország szempontjából. Ennek értékelése azonban egyelőre elég problematikus, mivel jelenleg az EU-n belüli pénzügyi intézmények válságkezelését szabályozó csomag még csupán bizottsági javaslatként létezik. Ezért az egyedi banki válságkezeléshez kapcsolódó kihívások vizsgálatánál szem előtt kell tartani a teljesen bizonytalan szabályozási környezetet:

- i. A fiókok esetében a korlátlan felelősség, az integráltabb, centralizáltabb működési és finanszírozási modell, valamint a jogi formából fakadó „tűzfalak” hiánya miatt ezen intézmények jóval kitettebbek egy esetleges anyabanktól érkező fertőzési hatásnak. Az esetleges anyabanki csőd esetén a szervezeti formából adódóan a küldő ország hatósága, vagy az ottani kormány dönt a bankmentésről, a hitelintézet részeinek értékesítéséről, illetve az intézmény feldarabolásáról. Amennyiben a feldarabolásra nem kerül sor, a fogadó ország akkor sem tudja „kiszépeni” az adott bank saját területén folyó aktivitását, ha ezt kívánatosnak tartaná. Míg a leányvállalatok – megfelelő fundamentális kondíciók (stabil finanszírozás lokális forrásból, stabil tőkehelyzet stb.) esetén – elvileg és gyakorlatilag is megállhatnak a „saját lábukon” az anya (vagy esetleg egy másik csoporttag) problémái ellenére,²⁹ addig ez a fióktelepek esetében – a jogi státusukból és az integráltságból fakadóan – szinte lehetetlen. A leánybankok esetében megfigyelhető, jogi formából fakadó decentralizáció tehát ezen esetekben kifejezetten előnyös lehet. Ennek feltétele azonban az, hogy a fogadó ország szükség esetén rendelkezzen a bankszanáláshoz szükséges eszközökkel (erőforrás és jogszabályi feltételek). Az anyabanki fertőzési hatások kapcsán további kihívást jelenthet a bankunióra vonatkozó tervezett szabályozás. Eszerint ugyanis az anyabank válságkezelésével kapcsolatos döntések egy részében³⁰ nemcsak egy másik tagország hatósága, hanem a központi felügyeletet ellátó EKB is érintett lesz;
- ii. Egy esetleges anyabanki csőd esetében a betétek kártalanítását a fiókok esetében a konszolidáló hatóság betétbiztosítása fedezi. Bár a betétbiztosítás minimum szintje az EU-ban harmonizált, a betétbiztosítási kifizetések határon átnyúló koordinációja és levezénylése lényegesen időigényesebb és bonyolultabb lehet, mint helyi szinten. Egyrészt a kártalanítás során felmerülő problémákat és reklamációkat eltérő szervezeti, nyelvi és részben jogi környezetben kell kezelni, másrészt amennyiben a küldő ország betétbiztosítási alapja nem lenne elegendő a kártalanításhoz, a küldő ország fiskális hozzájárulása is kockázatot jelenhet az időben történő kártalanításra vonatkozóan, ahogy azt például az izlandi bankválságnál³¹ láttuk. Emellett a fióktelepek térryerése elméletileg okozhat problémákat a fogadó ország betétbiztosításában (lásd: 1. keretes írás). Probléma lehet továbbá, hogy a nem-biztosított betétesek kártalanítására nem fog sor kerülni abban az esetben sem, ha egyébként a fióktelep fogadó országbeli eszközei teljes egészében fedeznék a fogadó országbeli kötelezettségeket.

Összességében tehát a fiókosodási folyamatnak a fogadó országot potenciálisan leginkább hátrányosan érintő eleme, hogy a külső fertőzéssel szembeni védekezési lehetőségei, illetve a saját betétesei védelmére rendelkezésre álló eszközei csökkennek. Bár elképzelhető, hogy a bankszanálás EU-n belüli, még kidolgozásra váró szabályrendszere az ebből származó kockázatokat csökkenti, erre egyelőre nincsen garancia. (Nem véletlen, hogy az IMF egy elemzése – a korábban már idé-

²⁹ Ez az ún. „ring-fencing”, vagyis a leánybank izolálása a csoport egészétől.

³⁰ Korai felügyeleti beavatkozás, működési engedély visszavonása stb.

³¹ Az izlandi Landsbanki 2008-as csődjénél az izlandi betétbiztosítás nem kártalanította megfelelő mértékben a holland és brit betéteseket. Végül a holland és brit állam kártalanította az ügyfeleket, a két ország pedig jelenleg is perben áll Izlanddal a kártalanítás kompenzálása ügyében (mintegy 3,9 milliárd euro összegben).

zett Fiechter et al. (2011) – is az önálló entitásként működő, leányvállalati banki struktúrákat preferálja, amíg a nemzeti felügyeletek közötti koordinációban nem kerül sor jelentős fejlődésre).

1. keretes írás

A fiókosodásból adódó negatív hatások a fogadó ország betétbiztosítására és betéti piacán folyó versenyre?

A fióktelepek jelentős térnyerése negatív hatással lehet a fogadó ország betétbiztosítási rendszerére, illetve torzíthatja a versenyfeltételeket is a betéti piacon, noha ezek a negatív hatások egyelőre kezelhetőnek tűnnek.

Egyrészt, ha egyre több külföldi leánybank alakul fiókteleppé (amikre ettől kezdve az anyaország betétbiztosítása terjed ki), akkor a fogadó ország betétbiztosítási rendszerhez hozzájárulók köre csökken, az általuk fizetendő betétbiztosítási díj és a biztosított intézmények koncentrációja nő. Ez szélsőséges esetben veszélybe sodorhatja a betétbiztosítási rendszer fenntarthatóságát – függetlenül attól, hogy az elő- vagy utófinanszírozási rendszerben működik. Egy-egy távozó bank hatásának egyenlege a teljes rendszerre azonban nagyon nehezen meghatározható, mivel ez nemcsak attól függ, hogy az adott intézmény mennyit fizetett be a betétbiztosításba, hanem attól is, hogy milyen eséllyel és mekkora összegben idézett volna később elő kárkifizetéseket. A tapasztalat azt sugallná, hogy a külföldi bankok távozása a magyar betétbiztosításból inkább negatív hatású, mivel a biztosítási díj-bevételt feltehetőleg csökkentené, miközben a kifizetések nem feltétlenül változnának: az elmúlt 20 évben az Országos Betétbiztosítási Alapnak eddig csak hazai tulajdonú bank betétesei kellett kifizetéseket teljesíteni.

A hazai betétbiztosítás hozzájárulási bázisa egyes leánybankok fiókká alakulásával, majd azok piaci részesedésének növekedésével 2006 óta folyamatosan csökkent: míg akkor még a fiókok csak a lakossági betétek 0,3%-ával, a vállalati betétek 4%-ával rendelkeztek, 2012 végére ez az arány már 4% és 12% volt. Ezen fiókok távozása a piaci részüknél ráadásul aránytalanul nagyobb mértékben sújtotta a hazai betétbiztosítást, mivel ezeknél a tényleges kártalanítási kötelezettségre jutó díjbefizetés jellemzően nagyobb volt.³² Ezzel együtt is, a fiókok távozása a relatíve alacsony piaci részesedésük miatt még így sem okozott egyelőre érzékelhető problémát a rendszernek. És mivel a biztosítási díj viszonylag alacsony,³³ ezért további nagyobb bankok esetleges távozása egy ideig még kezelhető maradna: jelentős súlyú tagok távozása esetén is legfeljebb a mérlegfőösszegük 0,01–0,02%-nyi volumenben emelkedne a betétbiztosítási díj a maradók számára (ha az OBA ugyanannyi díjtömeget akarna beszedni).

A fentiek túl problémát jelenthet azonban még az is, hogy a fióktelepek térnyerése a gyakorlatban torzíthatja a versenyfeltételeket a fogadó ország betétgyűjtési piacán abban az esetben, ha a betételhelyezők az anyaországok betétbiztosítási rendszereiben jobban bíznak, mint a saját országuk betétbiztosításában. Ilyen hatás ugyanakkor eddig is létezhetett volna, mégsem látszódott, hogy a magyarnál stabilabb fiskális helyzetű országokból származó fióktelepeknél jelentősen növekedett volna a rezidensek betételhelyezése.

3.3. FOGYASZTÓVÉDELEM ÉS EGYÉB JOGSZABÁLYI MEGFELELÉS

A fogyasztóvédelmi szabályok – ahogy a fogadó ország minden egyéb, uniós bankjog által nem lefedett egyéb jogszabálya is – ugyanúgy érvényesek a fióktelepekre, mint a leánybankokra. A pénzügyi termékek fogyasztóvédelmi típusú szabályozása kapcsán a „közjó érdekében” hozott nemzeti szintű szabályoknak a leánybankok és fióktelepek egyaránt kötelesek megfelelni.

3.4. MAKROPRUDENCIÁLIS FELÜGYELETI SZEMPONTOK

A jelenleg hatályos európai uniós bankszabályozás³⁴ részletesen nem szabályozza a tagállamok makroprudenciális felügyeletét. A tagállamok nemzeti szinten kialakíthatják saját makroprudenciális szabályozásaikat, azonban ennek során figye-

³² Mivel a bankok az éves betétbiztosítási hozzájárulást a teljes biztosított állományra (tehát a biztosítási értékhatár fölötti részre is) fizetik, addig az OBÁ-nak tényleges kár esetén fizetési kötelezettsége csak a biztosítási értékhatárig (100 000 euró) keletkezik. Mivel a 2006 óta fiókteleppé alakult bankok inkább a nagyvállalati betétekben voltak erősek, ezért a távozásukkal az OBA olyan tagokat veszített, akik a tényleges potenciális kártalanítási igény arányában magasabb díjkulcsú befizetők voltak.

³³ 2012-ben a betétbiztosítási díj a biztosított állomány 0,06%-a volt.

³⁴ 2006/48/EK direktíva.

lembe kell venniük az Európai Rendszerkockázati Testület (ESRB) ajánlásait.³⁵ Az így kialakított makroprudenciális szabályok egyaránt vonatkoznak fióktelepekre és leányvállalatokra, természetesen amennyiben ezek a szabályok értelmezhetőek mindkét jogi forma esetében.³⁶

A jelenlegi szabályozási keretrendszer azonban hamarosan gyökeresen megváltozik. Az EU új likviditási és tőkeszabályozási csomagja (CRR/CRD IV) az eddigiekhez képest várhatóan lényegesen jobban korlátozza majd a fogadó ország makroprudenciális hatóságának mozgásterét. Az új szabályozási keretben alapvetően négy, elviekben makroprudenciális célokra (is) felhasználható prudenciális eszközcsoporthoz különböztethetünk meg:

- i. A szabályozáscsomagban részletesen szabályozott előírások jelentős részére vonatkozóan (pl.: kiáramlási faktorok) – a szabályozás rendeleti formájából következően – a host makroprudenciális hatóság sem írhat elő szigorúbb követelményeket (ez az ún. „maximum harmonizációs” elv). Így tehát ezen előírásokat sem a fióktelepek, sem a leánybankok esetében nem lehet növelni.
- ii. Az új szabályozás bizonyos eszközöket dedikáltan makroprudenciális célokra biztosít. Ezek közül az egyik legjelentősebb az ún. anticiklikus tőkepuffer,³⁷ melynek célja a bankrendszer prociklikus működéséből fakadó ingadozások tompítása és bármely más strukturális változóból fakadó rendszerszintű kockázat megakadályozása. Az anticiklikus tőkepuffert a tervek szerint a nemzeti hatóságok határozzák meg a tagállamukon belül természetes és jogi személyeknek nyújtott hitelek vonatkozásában,³⁸ tehát egyaránt érvényes lesz fióktelepekre és leánybankokra is.
- iii. A CRR/CRD IV-ben szabályozott prudenciális előírások harmadik csoportjára³⁹ vonatkozóan a host hatóság kezdeményezhet – korlátozott időtartamra – szigorúbb szabályozásokat. Ezek a szigorúbb szabályozások azonban csak akkor léphetnek hatályba, ha azokat – a fogadó ország hatóságának értékelése és kezdeményezése alapján – mind az Európai Bizottság, mind az Európai Rendszerkockázati Testület (ESRB), mind az Európai Bankhatóság (EBA) támogathatónak tartja. Egyetértés esetén az Európai Bizottság ún. felhatalmazáson alapuló jogi aktusok keretében fogadja el ezeket a szigorúbb prudenciális követelményeket – korlátozott időtartamra – egy vagy több ágazatra, régióra vagy tagállamra vonatkozóan. Ez esetben az új előírások – legalábbis elviekben – mind a fióktelepekre, mind a leánybankokra alkalmazhatóak.
- iv. A negyedik prudenciális előírás csoportba azon eszközök tartoznak, amelyeket az új CRR/CRD IV részletesen nem szabályoz. Ezeket a makroprudenciális előírásokat a fogadó ország makroprudenciális hatósága közvetlenül előírhatja a leánybankok számára (pl.: maximális hitel/betét arány). A fióktelepekre vonatkozóan azonban ezek az előírások csak abban az esetben lesznek érvényesek, ha a fennálló rendszerszintű kockázatokról és az annak kezelésére javasolt eszköz alkalmasságáról a host hatóság meg tudja győzni a küldő ország makroprudenciális hatóságát.

Vagyis, bár a fogadó ország makroprudenciális hatóságának szabályozói mozgásteré valóban szűkül a fióktelepekre, a két utóbbi előírás csoport tekintetében indirekt módon mégis képes lehet általános (azaz fióktelepekre és leánybankokra egyformán érvényes) makroprudenciális előírások alkalmazására. Amennyiben ugyanis a home makroprudenciális hatóság a host hatóság jelzése ellenére elutasítja a javasolt eszközök alkalmazását a felmerült kockázatok kezelésére, és a probléma mégis eskalálódik, a morális felelősség egyértelműen a küldő ország hatóságát terhelné. Kérdéses azonban, hogy ez elegendő ösztönzőt jelent-e majd az anyaország hatóságai számára abban az esetben is, ha a fogadó ország felé meglévő kitettségeik alacsony súlya miatt a valóságban kevésbé érzékenyek annak problémáira. A fogadó ország számára a kocká-

³⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 1092/2010/EU rendelete (2010. november 24.) a pénzügyi rendszer európai uniós makroprudenciális felügyeletéről és az Európai Rendszerkockázati Testület létrehozásáról, HL L 331., 2010. 12. 15., 1. o.

³⁶ Bizonyos eszközök nem értelmezhetőek fióktelepi szinten (pl.: szigorúbb tőke megfelelési előírások).

³⁷ Lásd CRR/CRD IV javaslatcsomag 125–132. cikkek (irányelvi rész).

³⁸ A CRR/CRD IV javaslatcsomagnak megfelelően a puffert alapesetben a kockázattal súlyozott eszközök 0%-a és 2,5%-a között állapítható meg. A puffert a legjobb minőségű tőkével (ún. CET 1 tőke) kell teljesíteni. Indokolt esetben a hatóságok akár 2,5%-ot meghaladó puffert is meghatározhatnak. Az anticiklikus tőkepuffert a túlzott hitelnövekedés időszakában kell előírni, és visszaeséskor felszabadítani. Az ESRB ajánlásokat bocsát ki a puffert meghatározásához és ellenőrzéséhez. Amíg az anticiklikus tőkepuffer 2,5% alatti, a tagállamoknak kölcsönösen el kell ismerniük és alkalmazniuk kell a tőkekövetelményt a tagállamukban lévő bankokra. A puffert 2,5%-ot meghaladó részei esetében a hatóságok választhatnak, hogy elfogadják a többi tagország döntését és a magasabb mértéket alkalmazzák, vagy 2,5%-on hagyják a puffert a saját tagállamukban engedélyezett intézmények esetében.

³⁹ Ebbe a körbe tartozik többek között a szavatoló tőke elvárt szintjének átmeneti növelése, a szavatoló tőkére vonatkozó levonások átmeneti módosítása, az értékpapírosításra, a hitelkockázatra, a piaci kockázatra, a működési kockázatra, elszámolási kockázatra és a hitelértékelés-kiigazítási kockázatra vonatkozó szavatoló tőke-követelmények átmeneti módosítása (részletesen lásd: CRR-tervezet, 443. cikk).

zatokat azonban valamelyest mérsékelheti, hogy számos makroprudenciális eszköz – például a túlzott hitelkiáramlást megakadályozandó LTV-korlátok – nemzeti hatáskörben maradnak.

Összefoglalva tehát azt mondhatjuk, hogy a makroprudenciális felügyeletnél hasonló a helyzet, mint a mikroprudenciálisnál: a fogadó ország felügyelete a legtöbb eszközzel élhet a fióktelepek esetében, noha ezek egy részénél ez bonyolultabb, egyes esetekben pedig kifejezetten a küldő ország egyetértése is szükséges hozzá. Ez a fogadó ország hatóságainak ösztönzőire is hasonló hatással lehet, mint ahogy a mikroprudenciális ügyekben leírtuk. Végeredményben tehát a fiókosodással növekszik annak esélye, hogy a fogadó ország nem tudja hatékonyan megakadályozni a pénzügyi piacain felépülő makroprudenciális kockázatokat.

2. keretes írás

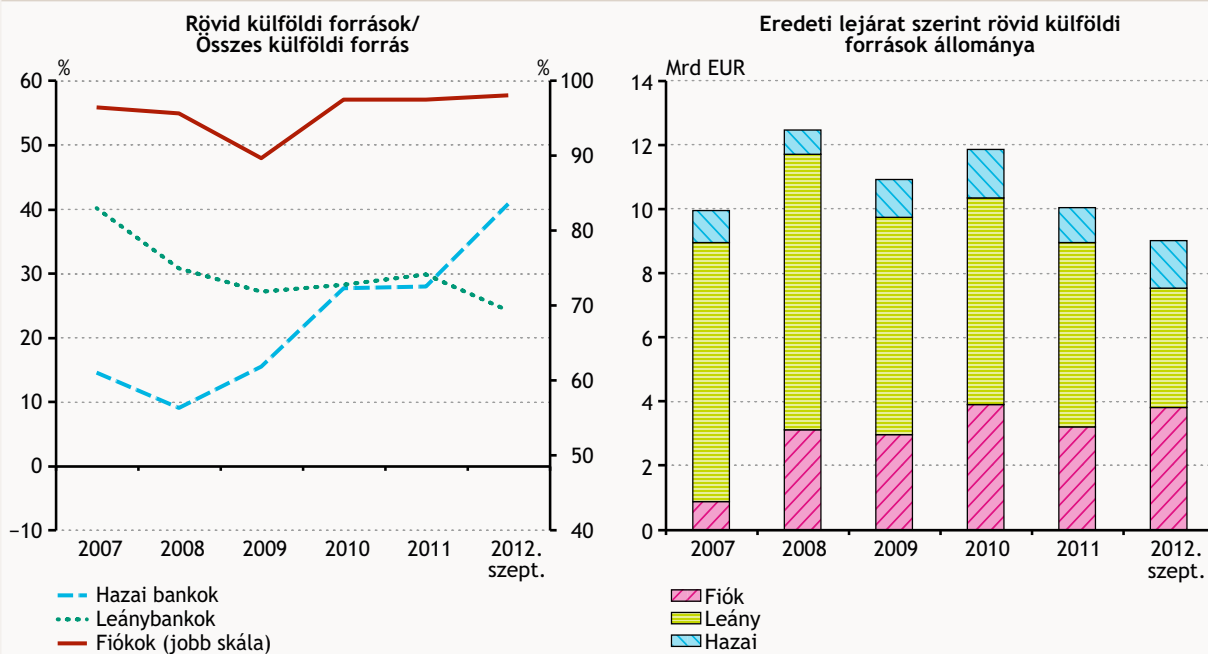
A fióktelepek rövid külföldi forrásainak problémái

Mivel a fióktelepek esetében az önálló forrásoldali likviditási kockázatok nem értelmezhetők, ezért sem a helyi, sem az anyabanki menedzsment számára nincs jelentősége a fióktelep anyabanki központtól kapott forrásai lejáratának. A fogadó ország nemzetgazdasági statisztikáiban azonban az ilyen fióktelep-anyabank viszonylatban nyújtott források is beleszámítanak a külső adósságba, és akkor is rontják annak a statisztikákban megjelenő lejárat szerkezetét, ha a valóságban ezeknek a fióktelepi forrásoknak nincsen közvetlen megújítási kockázata a fogadó ország számára. Ennek két oka van:

a) egyrészt a kevésbé szofisztikált megfigyelők a gyakorlatban nem tesznek különbséget a rövid külső adósság különböző tényleges megújítási kockázatú elemei között. Ezért akkor, amikor a jegybank a devizatartalékok szintjét – egyebek mellett – az ország rövid lejáratú külső adósságainak szintjéhez is célozza, akkor itt kénytelen figyelembe venni⁴⁰ a fióktelepek rövid külső adósságát is és

4. ábra

A külföldi források lejáratát az egyes szervezeti formájú hitelintézeteknél

Forrás: MNB

⁴⁰ Egy ország devizatartalékainak ideális szintjére több megközelítést is ismer a szakirodalom (ezek összefoglalójául lásd: Antal-Gereben, 2011), ezek közül a 2008-as válság során az egyik leginkább szem előtt levő az ún. Greenspan-Guidotti-mutató volt. Ez egy ország rövid lejáratú (1 éven belüli) külső forrásait viszonyítja a devizatartalékok szintjéhez.

vállalni az ehhez kapcsolódó többlet-tartaléktartási költségeket⁴¹ (természetesen ez a probléma az eurót használó EGT-tagállamokban nem merül fel);

b) másrészt közvetett megújítási kockázata lehet ezeknek a rövid forrásoknak is, ha a fióktelepek azokat rövid lejáraton hitelezik tovább rezidenseknek, vagyis ha a saját mérlegükön belül nem hajtanak végre lejáratú transzformációt;

A magyar adatok alapján ez releváns problémának minősíthető. A fióktelepek mérlegében a külföldi források 98%-a ugyanis 1 éven belüli lejáratú (4. ábra), ráadásul ez az arány nem is csökkent a válság óta. Ezek a források túlnyomórészt az anyabanktól származnak – noha ennek nincs is jelentősége abból a szempontból, hogy a nem-anyabanki hitelezők felé is az anyabanki likviditás áll rendelkezésre. Mivel a leányvállalati formában működő külföldi bankok rövid külföldi forrásai jelentősen csökkentek 2009 óta, ezért 2012-re már a magyar bankrendszer (eredeti lejárat szerinti) rövid külföldi forrásainak több mint 40%-át a fióktelepek adták, szemben a 2009-es 25%-os aránnyal.

Ez a helyzet a valóságnál magasabbnak mutatja Magyarország külső likviditási kockázatait, mivel a fióktelepek a rövid lejáratú forrásait átlagosan valamivel hosszabb lejáraton helyezik ki: éven belüli forásaik 30%-ban éven túli eszközöket finanszíroznak, és az éven belüli eszközeik is átlagosan hosszabb futamidejűek az éven belüli forrásoknál. Vagyis a fióktelepek végeznek lejáratú transzformációt, így rövid külső forásaik egy részéhez valójában nem tapad magas megújítási kockázat. Ennek előnyei azonban – a fenti a) pontban kifejtettek miatt – nem feltétlenül aknázhatók ki a nemzetgazdaság számára. Ehhez arra lenne szükség, hogy a fióktelepek forásaik lejáratú szerkezetét eszközeik lejáratához igazítsák: mivel ez csak az anyabank és fióktelep közötti források lejáratának megváltoztatását igényli, ezért ez úgy gyakorolható kedvezőbb hatást a fogadó országra, hogy közben az adott bankcsoport helyzete konszolidált szinten alapvetően nem romlik.

3.5. FIÓK ÉS LEÁNYBANK KÖZÖTTI FELÜGYELETI PREFERENCIÁK GYAKORLATIASABB MEGKÖZELÍTÉSBN

Az eddig alkalmazott megközelítés jelentős részben általános jellegű volt, a gyakorlatban azonban egy-egy ország, illetve az adott bankcsoport helyzetétől is függ, hogy a fogadó ország számára a leánybanki vagy a fióki forma az előnyösebb a pénzügyi rendszere stabilitásának szempontjából. Itt elsősorban az alábbi tényezők a meghatározók:

- a) *a bank fogadó országbeli üzleti modellje*: amennyiben egy bank a fogadó ország piacán inkább hitelezési tevékenységet folytat, amit nagyrészt külföldi forrásokból finanszíroz, akkor a fogadó ország számára kedvezőbb, ha fióktelepi formában működik, mivel így a külső források (tényleges) meghosszabbítási kockázata alacsonyabb (illetve a fióktelepi forma hatékonysági előnyeiből kifolyólag elvileg olcsóbban láthatják el hitellel a gazdaságot). Ha azonban az adott bank jelentős betétgyűjtő is a piacon (függetlenül attól, hogy a hitelezésben is aktív-e), akkor a hazai betéteseket a fogadó ország felügyeletei elméletileg képesek hatékonyabban védelmezni, ha az adott entitás leánybankként működik. Ez fokozottan érvényes akkor, ha az adott bank a belföldi betétekből jelentős részben külföldi eszközöket finanszíroz;
- b) *az anyabank elkötelezettsége és pénzügyi ereje*: amennyiben az anyabank rendelkezik a szükséges forrásokkal és a tapasztalatok alapján eléggé elkötelezett a fogadó ország piaca iránt, akkor a fogadó felügyeletek számára a fióktelepi formának nincsen sok előnye, hiszen ekkor várhatóan a leánybankot is ugyanúgy támogatná az anyabank – akár likviditási, akár tőkét érintő – sokk esetén, mint a fiókot – hiába nem lenne ez jogi kötelessége;
- c) *a fogadó ország és a küldő ország szuverénjének pénzügyi ereje*: abban az esetben, ha a fogadó ország fiskális helyzete lehetővé teszi, hogy – az ésszerűség keretein belül – képes legyen jelentős erőforrásokat mobilizálni a területén működő bankok esetleges szanálására vagy feltőkésítésére, akkor a pénzügyi stabilitás megőrzését a leánybankok jelenléte mellett is tudja biztosítani, így a nagyobb fogadó ország számára nagyobb felelősséggel járó leánybanki formát preferálhatja. Ugyanakkor Írország közelmúltbeli példája bemutatta, hogy a bankrendszer szanálása egy alapvetően jó fiskális helyzetű ország költségvetését is könnyen megrendítheti. Ha viszont a küldő ország pénzügyi ereje – vagy a bank-

⁴¹ A devizatartalék tartásának (határ)költsége a jegybanki alapkamat és a devizatartalékon elért átlagos hozamkülönbség.

szanalásra való várható hajlandósága – magasabb a fogadó országénál, akkor a fogadó kisebb kockázatot vállal a fióktelepi formával együtt járó részleges felelősségkiengedéssel. Ha mind a fogadó ország, mind a küldő ország pénzügyi ereje elég nagynek látszik, a fogadó ország számára inkább előnyösebb lehet a leánybanki forma, mivel itt a bankok túlélésének a biztosításán túl még azok működését – például, hogy a gazdaságot milyen mértékben képesek ellátni hitellel – is jobban képes befolyásolni.

Ezeket a tényezőket azonban természetesen nehéz előzetesen felmérni (például mennyire elkötelezett az anyabank?), ráadásul valamennyi könnyen megváltozhat, akár rövid távon is. Az aktuális helyzet szerint Magyarország számára a magyar szuverén korlátozott lehetőségei, illetve az anyabankok és országaik szuverénjének viszonylagos pénzügyi ereje⁴² miatt a leánybankok fióktelepé alakulása rövid távon *elméletileg* járhatna előnyökkel a pénzügyi stabilitás szempontjából. Ugyanakkor *gyakorlatilag* az anyabankok eddigi, magyar leányaik iránt mutatott erős elkötelezettsége⁴³ alapján a leánybanki forma sem tűnik a fióktelepi formánál érzékelhetően kockázatosabbnak a hazai hatóságok számára. Emellett pedig a hazai betétesek érdekeit hosszabb távon egyelőre a leánybanki forma jobban védeni látszik, legalábbis, amíg nem végelegesednek az EU ezzel kapcsolatos bankszanalási mechanizmusai. Összességében tehát a status quo fennmaradása Magyarország számára kielégítőnek látszik.

⁴² A részvénytársasági formában működő külföldi tulajdonú bankok mérlegfőösszeg szerint több mint 90%-a osztrák, olasz, belga, illetve német tulajdonban van, ezeknek az országoknak pedig mind jobb a jelenlegi országgokázati besorolásuk Magyarországnál.

⁴³ A külföldi bankok 2009 és 2012 között Magyarország időszakbeli átlagos GDP-je 2%-ának megfelelő értékben hajtottak végre tőkeemelést Magyarországon működő leánybankjaikban, illetve 2009-ben 6 külföldi nagybank tulajdonosai az ún. Bécsi Kezdeményezés keretében vállalták a Magyarországgal szembeni kitétségeik fenntartását.

4. Következtetések

Elemzésünkben azt vizsgáltuk meg, hogy kell-e tartani a hazai felügyeleti hatóságoknak a külföldi leánybankok fióktelep-pé alakulásától. Ennek során bemutattuk, hogy a fióktelepek eddigi magyarországi működésében nem azonosíthatók negatív anomáliák, sőt a fiókok hasznos szereplők egyes részpiaci szegmensekben. Összúljuk a hazai bankok mérlegfő-összegében azonban összességében még mindig csekély.

Bár a bankok számára a fióktelepi működési forma hatékonyabbnak tűnik, egyetlen hátránya, hogy az anyabank felelőssége korlátlan a fogadó országbeli entitásának kötelezettségeiért. Ugyanakkor a gyakorlatban a leánybank „cserbenhagyása” a legtöbb esetben amúgy sem reális opció az anyabank számára, egyrészt a reputációs kockázatok miatt, másrészt mivel speciálisan Magyarországon nemcsak a saját tőkéjükkel, hanem finanszírozással is kitétek az anyák saját leányaik felé. Az eddigi tapasztalatok és vonatkozó empirikus kutatási eredmények alapján sem tűnik túlságosan valószínűnek, hogy a külföldi tulajdonban lévő hazai nagybankok fiókteleppé alakuljanak.

Ennek elméleti lehetősége azonban fennáll, ezért a hazai felügyeletnek számolniuk kell ezzel a kockázattal. A fióktelepek esetében mind a mikro-, mind a makroprudenciális felügyelet bonyolultabb a fogadó országok számára, egyes felügyeleti eszközök használatához pedig csak az anyabanki felügyeletet beleegyezésével van lehetőség. Így a fiókosodás csökkenti a fogadó országok jogosítványait a bankrendszereik stabilitásának biztosításában, és kiszolgáltatottabbá teszi őket az anyaországból érkező sokkokkal szemben. Mindezek alapján kívánatosabb lenne, ha a hazai bankrendszer szervezeti formáját tekintve a status quo maradna fent.

5. Felhasznált irodalom

AIYAR S. (2001): *How did the crisis in international funding markets affect bank lending? Balance sheet evidence from the United Kingdom*, Bank of England, April.

ANTAL JUDIT–GEREBEN ÁRON (2011): Feltörekvő országok devizatartalék-stratégiái – a válságon innen és túl. *MNB-szemle*, április.

BREI, M.–C. WINOGRAD (2012): Foreign banks, corporate strategy and financial stability: lessons from the river plate. *Working Paper*, No 2012–26. Paris School of Economics.

CERUTTI, E.–G. DELL'ARICCIA–M. S. M. PERÍA (2007): How banks go abroad: Branches or subsidiaries?. *Journal of Banking & Finance*, vol. 31, pp. 1669–1692.

EURÓPAI KÖZPONTI BANK (2010): *EU Banking Structures*, September.

FIECHTER, J.–I. ÖTKER–ROBE–A. ILYINA–M. HSU–A. SANTOS–J. SURTI (2011): Subsidiaries or Branches: Does One Size Fit All?. *IMF Staff Discussion Paper*, March 7.

ORSZÁGOS BETÉTBIZTOSÍTÁSI ALAP (2011): *Éves jelentés*. [URL](#), letöltve: 2012. dec. 04.

PONTINES, V.–R. Y. SIREGAR (2012): How Should We Bank With Foreigners? An Empirical Assessment of Lending Behaviour of International Banks to Six East Asian Countries. *Occasional Paper*, No. 54. SEACEN.

MNB-tanulmányok 106.

Külföldi bankok fiókosodása – kell-e félnünk tőle?

2013. szeptember

Nyomda: D-Plus

H-1037 Budapest, Csillaghegyi út 19-21.

